

látható, hogy ha az előtársaság a nyilvántartásba vételt elutasító végzés jogerőre emelkedése után nem szünteti meg a tevékenységét, akkor abból kár fog keletkezni. Ezzel kapcsolatban azonban az is gondot jelent, hogy a működés késedelem nélküli megszüntetésének az elmulasztása nem tekinthető a vezető tisztségviselő ellenőrzési körén kívül felmerült körülménynek. Márpedig a szerződésszegésért való felelősség új szabályai szerint erre is szükség van a mentesüléshez. Ilyen értelmezés esetén tehát a vezető tisztségviselő nem tudná kimenteni magát a felelősség alól.

További kérdés, hogy a vezető tisztségviselővel szemben ki érvényesíthet kártérítési igényt. A társaság ugyanis nem jött létre, hiszen a nyilvántartásba vételt a cégbíróság elutasította. Kérdés, hogy a létre nem jött társaság tagjai érvényesíthetnek-e ilyenkor kártérítési igényt a vezető tisztségviselővel szemben. A szerződésszegést ugyanis a vezető tisztségviselő nem velük szemben követte el, bár a károkozás közvetve náluk jelentkezik. A törvényszöveg ugyanakkor nem mondja ki, hogy ilyen esetben a tagok felléphetnek a vezető tisztségviselővel szemben.

Bodzási Balázs

Szerződésen kívüli károkozás szervezeti jogi vetülete: az intézményes felelősségátvitel¹

I. Az intézményes felelősségátvitelről általában

A klasszikus magánjog megközelítése az, hogy a jogi fikcióként megkonstruált jogi személy egy olyan önálló jogalanyiságú szervezet, amelynek önálló érdeke, önálló neve, önálló vagyona és önálló felelőssége van. Az ilyen jogi személy egyik legfontosabb ismérve tehát az, hogy saját vagyonával felel hitelezőivel szemben. Az új Ptk. 3:2. § (1) bekezdésében írt szabály magasabb absztrakciós szinten valamennyi jogi személy vonatkozásában általános jelleggel mondja ki, hogy a jogi személy kötelezettségeiért saját vagyonával köteles helytállni; a jogi személy tagjai és alapítója a jogi személy tartozásaiért nem felelnek.

Kimondhatjuk tehát azt, hogy az új Ptk. szerint is az a kiindulási pont, hogy a jogi személy kötelezettségeiért önálló vagyonával felel a hitelezőkkel szemben, a jogi személy alapítója, tagja, vezető tisztségviselője, munkavállalója a hitelezővel szemben felelősséggel nem tartozik. A jogi személy magatartásának kell tehát betudni azt, ha a tag tagsági viszonyával, a vezető tisztségviselő vezetői jogviszonyával, vagy munkavállaló munkaviszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz.

Az új Ptk. 3.88. § (1) bekezdése – eltérően az 1989-től hatályos társasági jogi megközelítéstől – kimondja, hogy valamennyi gazdasági társaság jogi személyiséggel rendelkező vállalkozásnak minősül, vagyis a kft. és az rt. mellett új kódexünk jogi személyiséggel ruházza fel a kkt.-t és a bt.-t is. Ugyanakkor az új Ptk. – követve az 1989-től hatályos társasági jogunkat – az immáron jogi személynek minősített kkt. tagjának és a bt. beltagjának teljes másodlagos (mögöttes) felelősségét fenntartja a hitelezőkkel szemben a társaságnak a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségeiért. Egyértelműen megállapíthatjuk tehát azt, hogy az új Ptk. is nevesít három

olyan jogi személyt (a kkt.-t, a bt.-t és az egyesület), amelyek esetében az az általános szabály bizonyosan nem érvényesül, miszerint a jogi személy tagja a hitelezővel szemben felelősséggel nem tartozik. Határozottan kijelenthetjük, hogy a személyegyesítő gazdasági társaságok jogi személyiséggel történő felruházása a kkt. tag és a bt. beltag felelősségi viszonyait nem érintette. Ahol a törvény jegyzett tőkeminimum-követelményt nem állapít meg, a kkt.-tagot, a bt.-beltagot és az egyesülés tagját másodlagos felelősség terheli továbbra is a hitelezőkkel szemben. Másként fogalmazva: az új Ptk. – egyezően korábbi társasági jogunkkal – a minimális jegyzetttőke-követelmény hiányát azzal „bünteti”, hogy a kkt.-tag, a bt.-beltag és az egyesület tagjának közvetett másodlagos, vagyis mögöttes felelősségét írja elő. A többi jogi személy esetében valóban érvényesül az új Ptk. 3:2. § (1) bekezdésében rögzített általános szabály.

Ezen általánosan érvényesülő jogelvet azonban a modern polgári jogok, így a magyar polgári jog is több ponton áttöri. A jogalkotók helyesen ismerték fel azt, hogy bizonyos tényállások esetén a jogi személy nevében eljáró személyeket védelmező szervezeti (társasági) pajzsot át kell törni a hitelezők jogainak és érdekeinek méltányos megvédése céljából. A szervezeti jog egyik örök alapdilemmája az, hogy a jogi fikcióként megkonstruált jogi személy burkába bebújó tulajdonosok és vezetők magánvagyonát a jog milyen határig védje meg a hitelezők követeléseitől. A modern szervezeti jogban már nem az a kérdés, hogy szabad-e egyáltalán áttörni a szervezeti (társasági) pajzsot, hanem a kérdés úgy merül fel, hogy mely esetekben engedjük meg az alapítót, a tagot, a vezető tisztségviselőt, a munkavállalót védelmező szervezeti (társasági) pajzsot áttörni.

Meggyőződésem ugyanakkor az, hogy a modern polgári jogban a jogalkotás feladata az, hogy megfelelő jogforrási szintű jogszabályok megalkotása útján iktasson be a szervezeti joganyagba felelősségátviteli

¹ A Magyar Jogász Egylet 33. Jogász Vándorgyűlésén (Sopron, 2013. május 10. napján) elhangzott korreferátum szerkesztett és bővített változata.

szabályokat, és nem a bírósági jogalkalmazás feladata az, hogy polgári jogi alapelvek segítségével esetről esetre eldöntse, mikor áll fenn valakinek másodlagos felelőssége a jogi személy tartozásáért a hitelezőkkel szemben. A jogszabályokban egyértelműen és világosan meghatározott intézményes felelősségátviteli szabályozásnak kell tehát az alapkérdésre a megfelelő és hatékony válaszokat megadnia, mégpedig olyan válaszokat, amelyek többé-kevésbé képesek megteremteni a méltányos egyensúlyt az egymással szembeesülő érdekek között. Intézményes felelősségátvitelről pedig akkor beszélünk, amikor a jogalkotó konkrét jogszabályi rendelkezések útján, minél egyértelműbben meghatározott felelősségátviteli tényállások alapján írja elő azokat az eseteket (esetszoportokat), amikor az alapító, a tag, a vezető tisztségviselő, a munkavállaló másodlagos felelősséggel tartozik a jogi személy hitelezőjével szemben.

II. Az új Ptk. felelősségátviteli tényállásainak bemutatása

1. A szabályozás jogforrási szintje

Az új Ptk. intézményes felelősségátviteli szabályozásának rövid áttekintése során az első kérdésre egyértelmű válasz adható. A polgári jogi felelősségi szabályok megalkotásánál kizárólag a törvényi szintű és a kormányrendeleti szintű szabályozás a megfelelő jogforrási szint. A jogalkotó tehát alkotmányossági szempontból megfelelő jogforrási szintet alkalmazott, amikor az intézményes felelősségátviteli szabályokat törvényben szabályozta.

Hatályos társasági jogunk több gazdasági jogi tárgyú törvényben (Gt., Ctv., Cstv.) szabályoz felelősségátviteli tényállást. Az új Ptk. 3:159. §-a és 3:210. §-a úgy fogalmaz, hogy a kft. tag és a részvényes a társaság tartozásaiért nem köteles helytállni, kivéve, ha *e törvény* eltérően nem rendelkezik. Sajnos nem egyértelmű e körben a jogalkotói szándék. Vajon tényleg az a jogalkotó szándéka, hogy kizárólagosan az új Ptk.-ban szabad elhelyezni felelősségátviteli szabályt a kft.-tagra és a részvényesre vonatkozóan, vagy az új Ptk. csak önmagával „foglalkozik”, más jogszabályokkal nem, és ezáltal más szervezeti jogi tárgyú törvényben, esetleges kormányrendeletben mégiscsak megengedett lesz továbbra is felelősségátviteli tényállások beiktatása?

2. A felelősségátviteli tényállás jogosultja: a tényállás szerinti hitelező

Mindeddig a hitelezők fogalmát nem vizsgáltuk meg részletesen, azonban a felelősségátviteli tényállások szempontjából ezt okvetlenül meg kell tenni. A szervezeti jogban hitelező az, akinek a jogi személlyel szemben vagyoni követelése (igénye) van. A hitelezői minőség független attól, hogy a hitelezőnek magánjogi vagy közjogi követelése van a jogi személlyel szemben, független attól, hogy a követelést a jogi személy elismeri-e

vagy sem, független attól, hogy ez a követelés esedékesse vált-e vagy sem, továbbá független attól, hogy a hitelező magánjogi követelése szerződéses jogviszonyból vagy szerződésen kívüli jogviszonyból származik-e.

Álláspontom szerint a felelősségátviteli szabályoknak elsődlegesen a magánjogi követeléssel rendelkező hitelezőket kell védelemben részesítenie, ugyanis a közjogi követeléssel rendelkező hitelezők (mindenekelőtt az állami adóhatóság és az önkormányzati adóhatóságok) a rájuk vonatkozó jogszabályi előírások alapján olyan többletjogosultságokkal és eszközökkel rendelkeznek, amelyekkel a magánjogi hitelezők nem. [Például: az adóhatóság az Art. 152. § (1) bekezdése szerint jogosult a fizetési számlával rendelkező adózó számlájára hatósági átutalási megbízást vezetni.] Ez nyilvánvalóan nem jelenti azt, hogy egyes felelősségátviteli tényállások esetén adott esetben az állami vagy az önkormányzati adóhatóság ne érvényesíthetne igényt a jogi személyt terhelő adótartozás megfizetéséért a taggal vagy a vezető tisztségviselővel szemben.

A továbbiakban megvizsgálándó, hogy a magánjogi hitelezők között indokolt és szükséges-e különbséget tenni az intézményes felelősségátviteli szabályozás során. Ebből a szempontból már jelentősége van annak, hogy a hitelező magánjogi követelése szerződéses jogviszonyból vagy szerződésen kívüli károkozásból származik-e. A kötelmi jog világában általánosan érvényesülő szerződési szabadság elvéből az is következik, hogy a jogalany jogosult eldönteni, hogy szerződéses jogviszonyba lép-e egy másik jogalanyal (kivéve, ha a jogszabály szerződéskötési kötelezettséget ír elő). A jogi személlyel szerződéses kapcsolatba lépő másik jogalany a szerződésből fakadó követelése biztosítása céljából fizetési biztosítékokat (például: zálogjog, kezesség, bankgarancia) köthet ki, amelyek igényérvényesítésének sikerét előmozdíthatják.

Jóllehet a szerződéses kapcsolatokban sok esetben nem egyenlő érdekérvényesítő képességű személyek létesítenek egymással jogviszonyt, az ilyen esetekben rendszerint csak a nagyobb érdekérvényesítő képességgel rendelkező szerződő fél van abban a helyzetben, hogy szerződésből fakadó követelése biztosítása céljából fizetési biztosítékokat kössön ki (pl. hitelintézetek, befektetési szolgáltatók). Az egyenlő érdekérvényesítő képességgel rendelkező személyek szerződéses kapcsolataiban ugyanakkor a felek kölcsönösen képesek kikötni fizetési biztosítékokat.

A szerződéses hitelezőkkel szemben a szerződésen kívüli károkozás miatt hitelezővé váló károsult (aki éppen a károkozás folytán válik a jogi személy hitelezőjévé) nyilvánvalóan hátrányosabb helyzetben van, ugyanis bizonyosan nem képes követelésének biztosítása céljából fizetési biztosítékokat megkövetelni a károkozó jogi személytől. Ebből a szempontból tehát a szerződésen kívüli hitelező a jogi személy „kényszerhitelezőjének” minősül.

Hatályos jogunk a fentiek alapján hátrányosabb helyzetű szerződésen kívüli hitelező jogainak megóvása, előmozdítása érdekében egyetlen speciális felelősségátviteli tényállást sem tartalmaz. *Az új Ptk.*

legfontosabb újításának az intézményes felelősségátvitel terén kétségkívül az minősül, hogy a szerződésen kívüli hitelezők érdekvédelme céljából új felelősségátviteli tényállásokat iktatott be felelősségi jogunkba. Tette ezt olyképpen, hogy a jogi személy nevében, képviselőjében eljáró és szerződésen kívül kárt okozó munkavállaló, tag és vezető tisztségviselő felelősségét mondta ki a hitelezővel (károsulttal) szemben, feltéve ha a tag tagsági viszonyával, a vezető tisztségviselő vezetői jogviszonyával, a munkavállaló munkaviszonyával összefüggésben okozza a kárt. Kihangsúlyozandó e körben az, hogy a károkozás kifejtésében részt nem vevő tag, vezető tisztségviselő, munkavállaló felelőssége természetesen nem áll fenn.

Kihangsúlyozandó továbbá, hogy a tag, a vezető tisztségviselő és a munkavállaló felelőssége közvetlen (feltétlen) másodlagos felelősség, vagyis az elsődlegesen kötelezett jogi személlyel egy sorban felelnek a károsulttal szemben. Ehhez képest a többi felelősségátviteli tényállás esetén a tag és a vezető tisztségviselő felelőssége csak közvetett (mögöttes, szubszidiális) másodlagos felelősség, vagyis e személyeket a felelősség csak arra az esetre terheli, ha a követelést az elsődlegesen felelős személy vagyonából nem lehet behajtani. A közvetetten felelős személy másodlagos felelőssége csak akkor nyílik meg, amikor bizonyossá válik, hogy az elsődlegesen felelős személy vagyona a követelést nem fedezi. A jogi személlyel egy sorban való felelősség, vagyis az egyetemleges felelősség miatt az új szabályozás folytán lényegesen kedvezőbbé vált a szerződésen kívüli hitelező (károsult) helyzete, mint a szerződéses hitelezőé.

A törvény valóban különbséget tesz egyfelől a munkavállaló és a tag, másfelől a vezető tisztségviselő másodlagos felelőssége között, azonban nem az egyetemlegesség szempontjából, ugyanis mind a munkavállaló, mind a tag, mind a vezető tisztségviselő egyetemlegesen felel a jogi személynek betudhatóan okozott kárért a hitelezővel szemben. A különbség valójában abban áll, hogy amíg a munkavállaló és a tag csak akkor felel, ha a kárt szándékosan okozta, addig a vezető tisztségviselő a felróhatóság fokától függetlenül felelős, tehát a gondatlan és a szándékos károkozásért egyaránt felelősséggel tartozik.

A hatályos társasági jogunkban létező felelősségátviteli tényállások közül az új Ptk. is fenntartja a gazdasági társaság elkülönült jogalanyiségével visszaélő tag felelősségét, a gazdasági társaságban minősített befolyással rendelkező tag, részvényes felelősségét a hátrányos üzletpolitika folytatása miatt, valamint a felszámolt, kényszerűtlen gazdasági társaság jogszerűtlen gazdálkodást folytató vezető tisztségviselőjének felelősségét. Az új Ptk. – a hatályos társasági szabályozástól eltérően – beiktatja jogunkba az uralkodó tag felelősségét a felszámolt ellenőrzött tag ki nem egyenlített kötelezettségeiért.

Az uralkodó tag felelőssége a kényszerűtlen ellenőrzött tag kötelezettségeiért nem áll fenn.

Ezen felelősségátviteli tényállások közös jellemzője az, hogy a tag és a vezető tisztségviselő felelőssége közvetett másodlagos felelősség, így a hitelező csak a felszámolt, kényszerűtlen gazdasági társaság, illetőleg a felszámolt ellenőrzött tag esetében érvényesíthetnek

igényt akkor, ha az ilyen gazdasági társaság, illetőleg ellenőrzött tag vagyona nem nyújt fedezetet követelése kielégítésére.

Álláspontom szerint csak látszólagos normakollízió áll fenn az új Ptk. által bevezetett szerződésen kívüli hitelezőket védelmező felelősségátviteli tényállások és a régebbi felelősségátviteli tényállások között a gazdasági társaságok tekintetében. Ugyanis a szerződésen kívüli hitelező az őt ért kárt egymástól eltérő törvényi feltételek fennállása esetén követelheti a gazdasági társaság tagjától, vezető tisztségviselőjétől az egyes felelősségátviteli tényállások kapcsán.

Az új Ptk. 6:540. § (3) bekezdése esetében akkor léphet fel a szerződésen kívüli hitelező a gazdasági társaság tagjával szemben, ha az a kárt szerződésen kívül szándékosan okozta, az új Ptk. 6:541. § esetében pedig akkor léphet fel a szerződésen kívüli hitelező a gazdasági társaság vezető tisztségviselőjével szemben, ha az a kárt szerződésen kívül akár gondatlanul, akár szándékosan okozta. Ezzel szemben az új Ptk. 3:2. § (2) bekezdése esetében a szerződésen kívüli hitelező akkor léphet fel a gazdasági társaság tagjával szemben, ha az „korlátolt felelősségével” visszaélt, az új Ptk. 3:118. §-a esetében akkor léphet fel a szerződésen kívüli hitelező a gazdasági társaság vezető tisztségviselőjével szemben, ha az jogszerűtlen gazdálkodást valósít meg. Megállapítható tehát az, hogy az új Ptk. alapján a szerződésen kívüli hitelező számára több felelősségátviteli tényállás áll rendelkezésre, mint a szerződéses hitelezőnek. A szerződéses hitelező számára továbbra is csak a régebbi felelősségátviteli tényállások állnak rendelkezésre. Ugyanakkor a szerződéses hitelezők csoportja sem homogén, ugyanis a szerződéses hitelezők közül is csak az érvényesíthet alappal igényt a taggal, illetve a vezető tisztségviselővel szemben, aki a felszámolási, kényszerűtlen eljárásba a jogvesztő határidőn belül hitelezőként bejelentkezik. E tekintetben az új Ptk. szabályozása nem hoz változást.

3. A felelősségátviteli tényállások kötelezettjei (a tag, a vezető tisztségviselő, a munkavállaló)

Az új Ptk. a jogi személlyel jogviszonyban álló jogalanyok közül a tagra, az alapítói jogok gyakorlójára, a vezető tisztségviselőre és a munkavállalóra viszi át a felelősséget egyes felelősségátviteli tényállások útján.

Az új Ptk. a tag vonatkozásában öt felelősségátviteli tényállást határoz meg, amelyek a következők:

a) a vagyoni hozzájárulás nélkül alapítható jogi személy tagjának és a tagság nélküli jogi személy alapítójának a felelőssége az ilyen jogi személy tartozásaiért [új Ptk. 3:9. § (2) bekezdés],

b) a jogi személy tagjának felelőssége szerződésen kívül – tagsági viszonyával összefüggésben – okozott kárért, ha a károkozás szándékos [új Ptk. 6:540. § (3) bekezdés],

c) „korlátolt felelősségével” visszaélő gazdasági társaság tagjának, részvényesének a felelőssége [új Ptk. 3:2. § (2) bekezdés],

d) gazdasági társaság egyedüli vagy minősített többséggel rendelkező tagjának, részvényesének a

felelőssége „hátrányos üzletpolitika” folytatásáért [új Ptk. 3:324. §],

e) elismert vállalatcsoport uralkodó tagjának, részvényesének a felelőssége [új Ptk. 3:59. §].

Az a) esetben valójában a nem profitorientált jogi személyek tartozásaiért való helytállási kötelezettség előírásáról van szó, ugyanis az új Ptk. szabályai szerint a profitorientált jogi személy kizárólag vagyoni hozzájárulás szolgáltatásával alapítható. A nem profitorientált jogi személy egyik alaptípusa: az egyesület, amelynek alapításakor az egyesületi tag – az új Ptk. 3:64. § szerint – nem köteles vagyoni hozzájárulást teljesíteni; a másik alaptípusa: az alapítvány, amelynek alapításakor az alapító valamekkora mértékű vagyoni hozzájárulást az új Ptk. 3:378. §-a szerint köteles szolgáltatni. Már ezen a ponton is ellentmondás feszül e két jogi személy típus között a vagyoni hozzájárulás kötelező/nem kötelező szolgáltatása miatt. A jogalkotót azonban ez egyáltalán nem hozta zavarba, a vagyoni hozzájárulás szolgáltatására nem kötelezett egyesületi tagot, és a vagyoni hozzájárulásra kötelezett alapítványt tevőt egyaránt szigorúbb másodlagos felelősségre kötelezi. Felelőségük felróhatóságtól független, közvetlen másodlagos felelőség, vagyis a működő jogi személlyel egy sorban felelnek valamennyi ki nem elégített tartozásért a hitelezőkkel szemben. Kimentésre nincs lehetőségük. Felelőségük tehát lényegesen szigorúbb, mint a profitorientált gazdasági társaság tagjának, egyedüli tagjának, befolyással rendelkező tagjának és az uralkodó tagjának felelőssége, illetőleg mint az uralkodó tag felelőssége. *Álláspontom szerint helytelen a nem profitorientált jogi személy tagjára, alapítójára ilyen másodlagos felelőséget telepíteni.*

A b) esetben a jogi személyben fennálló tagi befolyás mértéke közömbös, a felelőségátvitel bekövetkezik – az egyéb törvényi feltételek megvalósulása esetén –, függetlenül attól, hogy a tag mekkora mértékű részese-déssel, szavazattal rendelkezik a jogi személyben. Kihangsúlyozandó az, hogy a b) esetben a felelőségátvitel valamennyi jogi személy tagja esetében bekövetkezhet.

A c) esetben kizárólag gazdasági társaság, mégpedig bt. belfogójának, kft. tagjának és rt. részvényesének a felelőssége állapítható meg.

A d) esetben a tagnak (részvényesnek) legalább minősített többséggel kell rendelkeznie a gazdasági társaságban, mégpedig kft.-ben vagy zrt.-ben. A tag (részvényes) akkor rendelkezik minősített többséggel a gazdasági társaságban, ha közvetlenül vagy közvetve a szavazatok legalább háromnegyedével rendelkezik [új Ptk. 3:324. § (1) bekezdés]. A szavazatokkal való rendelkezésén kívül tehát egyéb befolyásoló mód nem jön figyelembe.

Az e) esetben elismert vállalatcsoportnak kell fennállnia, amely létrejöveteléhez az szükséges, hogy az összevont, konszolidált éves beszámoló készítésére kötelezett, legalább egy uralkodó tag és legalább három, az uralkodó tag által ellenőrzött tag által kötött uralmi szerződésben meghatározott, egységes üzletpolitikán alapuló együttműködés álljon fenn. Az elismert vállalatcsoportban tagként rt., kft., egyesülés és szövetkezet

vehet részt. Ugyanakkor az elismert vállalatcsoport uralkodó tagja (részvényese) elegendő, ha többségi befolyással rendelkezik az ellenőrzött tagban. Álláspontom szerint indokolt lenne végre egységesíteni a teljes jogrendszerben a többségi befolyás fogalmát, amelynek egyfajta meghatározását az új Ptk. 8:2. §-a maga is tartalmazza.

Az új Ptk. a munkavállaló vonatkozásában egy felelőségátviteli tényállást határoz meg, amely a következő. A munkavállaló felelőssége a szerződésen kívül – munkaviszonyával összefüggésben – okozott kárért, ha a károkozás szándékos [új Ptk. 6:540. § (3) bekezdés]. A felelőségátviteli szabály látszólag erősíti a károsult reparációs igényét. A munkavállalót egyetemlegesen felelőssé tenni a munkáltatójával első pillantásra látványos megoldásnak tűnik, ha a munkavállaló a kárt szándékosan okozta. Az egyetemleges felelőség valóban rendszerint erősíti a károsult pozíciót, hiszen a károsult több személytől követelheti teljes kára megtérítését. Ebben a helyzetben azonban a lényegesen erősebb teljesítőképességű munkáltató mellé behozni a rendszerint gyenge teljesítőképességű (csekély vagyonnal és rendszeres jövedelemmel rendelkező) átlagos munkavállalót aligha erősíti számottevően a károsult reparációs igényét. Magyarországon a munkáltatók zöme jogi személy, mégpedig valamilyen gazdasági társaság. A munkáltató és a munkáltató tagjának vagyona rendszerint többszöröse az átlagos munkavállaló vagyonának, továbbá a jogi személy munkáltató és annak jogi személy tagja teljes vagyona végrehajtható, míg a természetes személy munkavállaló magánvagyonának, jövedelmének bizonyos része mentes a végrehajtás alól. A kifejtettek miatt e szabály valójában nem erősíti számottevően a károsult reparációs igényét. Álláspontom szerint a vezető állású munkavállalóra történő felelőségátviteli szabály beiktatása lenne szükséges és egyúttal elégséges azzal, hogy ő a szerződésen kívüli gondatlan és szándékos károkozásért egyaránt feleljen a károsulttal szemben. Úgy tűnik, hogy a jogalkotó jelenleg csak a munkajog világában képes eltérő szabályozást alkotni az átlagos munkavállaló és a vezető állású munkavállaló tekintetében, míg a polgári jog területén sajnos még nem képes erre.

Az új Ptk. a vezető tisztségviselő vonatkozásában két felelőségátviteli tényállást határoz meg, amelyek a következők:

– jogi személy vezető tisztségviselőjének felelőssége szerződésen kívül – vezetői jogviszonyával összefüggésben – okozott kárért [új Ptk. 6:541. §],

– felszámolt, kényszertörölt gazdasági társaság vezető tisztségviselőjének a felelőssége jogszerűtlen gazdálkodásért [új Ptk. 3:118. §].

Az első esetben valamennyi jogi személy vezető tisztségviselőjének felelőssége figyelembe jön. A vezető tisztségviselői felelőség valamennyi jogi személynek betudható szerződésen kívüli károkozás esetén fennáll. Jogpolitikai szempontból ez esetben is felmerül a kérdés, hogy egyáltalán szükséges-e a nem profitorientált jogi személyek vezető tisztségviselőjének ilyen típusú másodlagos felelőségét kimondani. Esetleg elégséges lenne a vezető tisztségviselő felelőségét kimondani a profit-

orientált jogi személyek (pl. gazdasági társaság, szövetkezet) tekintetében, mellettük ugyanakkor indokoltnak tűnik az ügydöntő felügyelőbizottsági tag, a cégvezető és a vezető állású munkavállaló másodlagos felelősségét is megteremteni. Az új Ptk. a régebbi felelősségátviteli tényállásokat a gazdasági társaságokra vonatkozó szabályok közé (Harmadik Könyv, Harmadik Rész) helyezte el, nem a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok (Harmadik Könyv, Első Rész) közé, holott e felelősségi szabályokat valamennyi profitorientált jogi személyre (pl. szövetkezetre) jogpolitikai szempontból indokolt lenne kiterjeszteni. Ha megengedjük áttörni a szervezeti pajzsot a vezető tisztségviselő vonatkozásában szerződésen kívül okozott kár vonatkozásában, szerintem jogdogmatikai szempontból nincs elvi akadálya annak, hogy áttörjük azt az ügydöntő felügyelőbizottsági tag, a cégvezető és a vezető állású munkavállaló vonatkozásában, feltéve, ha e személyek jogviszonyukkal összefüggésben okozzák a kárt. E személyek vagyoni helytállási képessége rendszerint számottevő, ugyanúgy képes a károsult reparációs igényét erősíteni, mint a vezető tisztségviselő helytállása.

A második esetben kizárólag felszámolt, kényszerített gazdasági társaság vezető tisztségviselőjének felelőssége bekövetkezhet, azonban végelszámolással megszűnt gazdasági társaság vagy gazdasági társaságon kívül más felszámolással, kényszerítéssel megszűnő jogi személy vezető tisztségviselőjének felelőssége nem következhet be. Meglátásom szerint a hatályos szabályozás a gazdasági társaság esetén igen helyesen kiterjesztette a felelősségátvitelt a vezető tisztségviselőn túlmenően az árnyékigazgatóra is.

Az árnyékigazgató az a személy, aki a gazdasági társaság döntéseinek meghozatalára ténylegesen meghatározó befolyást gyakorol. Árnyékigazgató egyaránt lehet természetes személy (pl: a társaság tagja vagy kívülálló személy) és jogi személy (pl: társaság tagja, társaság részére hitelt folyósító hitelintézet). Ha a felperes állítása szerint az árnyékigazgató a társaság egyik tagja, akkor vizsgálni kell azt, hogy ez a tag ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt-e az egyes ügyvezetési döntések meghozatalára. Ellentétben egy bírósági eseti döntésben kifejtett állásponttal, véleményem szerint e körben nem a meghatározó befolyás törvényi feltételeinek fennállását kell vizsgálni a tagra nézve, hanem azt, hogy a tag ténylegesen befolyásolt-e olyan konkrét ügyvezetési döntést, amely miatt a felszámolt, kényszerített társaság hitelezője követelése nem került kielégítésre. *Az új Ptk. – szerintem helytelenül – az árnyékigazgató jogszerűtlen gazdálkodásért való felelősségét nem mondja ki.*

4. A felelősségátvitel időpontja és terjedelme

Az új felelősségátviteli tényállások [új Ptk. 6:540. § (3) bekezdés, 6:541. §] esetén a működő, vagyis normál létszakaszban lévő jogi személy kötelezettségéért kell helyt állnia a tagnak, a vezető tisztségviselőnek és a munkavállalónak a szerződésen kívüli hitelezőkkel szemben. Ez hitelezőbarát megoldásnak tekinthető.

Ehhez képest a többi felelősségátviteli tényállás esetén a működő, normál létszakaszban lévő gazdasági társaság, ellenőrzött tag kötelezettségeiért az egyedüli, minősített befolyással rendelkező tagot, az uralkodó tagot és a vezető tisztségviselőt felelősség nem terheli, hanem csak a felszámolt, kényszerített gazdasági társaság, illetőleg a felszámolt ellenőrzött tag kötelezettségeiért áll fenn felelősségük a hitelezőkkel szemben. Ez a másodlagos felelősség bekövetkezésének lehető legkésőbbi időpontja, vagyis a felszámolás, kényszerítés folytán való megszűnés időpontja, ami semmi esetre sem tűnik hitelezőbarát megoldásnak.

Az új felelősségátviteli tényállások esetén a jogi személynek betudhatóan okozott teljes kárt köteles megtéríteni az okozó tag, vezető tisztségviselő, munkavállaló. A többi felelősségátviteli tényállás esetén (kivéve az uralkodó tagi felelősségátviteli tényállást) ugyan a teljes kárt meg kell téríteni, azonban a hatályos társasági jogunkban létező felelősségátviteli tényállások kapcsán kialakult és helyes bírósági gyakorlatra (EBH 2004. 1038.) figyelemmel csak a felelősségátvitelre okot adó tagi, vezető tisztségviselői felróható magatartással összefüggésben keletkezett, és ki nem elégített társasági tartozásokért tartozik a tag, a vezető tisztségviselő helytállni. Ez a jogértelmezés a hitelezők számára bizonyosan többletbizonyítási terhet jelent, mivel azt is bizonyítaniuk kell, hogy az adott felróható magatartás milyen nagyságú kárt okozott a társaság vagyonában. E jogértelmezés helyességéhez azonban kétség nem férhet, ugyanis az a polgári jogi felelősség egyik szükségképpen előfeltételét, az okozatosság fennállását követeli meg a károkozó magatartás és a hitelezőt ért kár között a felelősségátviteli tényállások kapcsán.

Eltérően alakul a helyzet az új Ptk. 3:59. §-ával beiktatott uralkodó tagi helytállás esetén, ugyanis ebben az esetben az uralkodó tag a ki nem elégített összes hitelezői követelésért helytállni tartozik.

5. Az egyes felelősségátviteli tényállások esetén az elvárhatóság szintje

Az új felelősségátviteli tényállások [az új Ptk. 6:540. § (3) bekezdés § és új Ptk. 6:541. §] felróhatóságon alapuló felelősséget írnak elő. Egyfelől a tagi, munkavállalói felelősség és a vezető tisztségviselői felelősség közötti lényeges különbség az, hogy a tagot és a munkavállalót csak szándékos károkozás esetén terheli a másodlagos felelősség, míg a vezető tisztségviselőt a felróhatóság fokától függetlenül.

Meglátásom szerint erősen vitatható a miniszteri indoklás azon kitétele, hogy a szerződésen kívüli károkozás esetén a jogi személy vezető tisztségviselőjével szemben szigorúbb elvárás áll fenn, mint a jogi személy tagjával szemben. A profitorientált jogi személyek végső soron a tagok érdekében végeznek üzletszerű gazdasági tevékenységet, nem a vezető tisztségviselők érdekében. A vezető tisztségviselők a jogi személyek megbízottjai (esetleg munkavállalói), akik egzisztenciálisan kiszolgáltatott helyzetben vannak a tagoktól, ugyanis a tagok összességéből álló legfőbb szerv a vezető tisztségviselőt

bármikor elmozdíthatja tisztségéből. Különösen nem indokolt a befolyással rendelkező tag tekintetében enyhébb elvárhatósági szintet támasztani.

Számomra indokolatlannak tűnik az is, hogy a törvény a jogi személy munkáltató alkalmazottjával és tagjával szemben ugyanazt az elvárhatósági szintet támasztja, és mindkettőt csak akkor teszi felelőssé, ha a kárt szándékosan okozták. Aligha lehet kétséges az, hogy egy több ezer munkavállalót foglalkoztató részvénytársaság egyedüli részvényesével szemben támasztható elvárhatósági szintnek magasabbnak kellene lennie, mint a nagyvállalat átlagos munkavállalójával szemben támasztható elvárhatósági szintnek, tekintettel arra, hogy alapvető különbség áll fenn egyfelől az egyedüli részvényes és a jogi személy közötti viszony jogi és gazdasági jellege, valamint az átlagos munkavállaló és a jogi személy (munkáltató) közötti viszony jogi és gazdasági jellege között.

A régebbi felelősségátviteli tényállások [új Ptk. 3:2. § (2) bekezdés, 3:324. §, 3:118. §] esetében a tagot, a vezető tisztségviselőt terhelő felelősség felróhatóságon alapul. Mind a „korlátolt felelősséggel való visszaélés”, mind a „hátrányos üzletpolitika kifejtése”, mind a „fizetésektelenséggel fenyegető helyzetben a hitelezők érdekeinek figyelmen kívül hagyása” egyértelműen felróható magatartás. A tag felróható magatartásai valójában a polgári jogban általános jelleggel tiltott joggal való visszaélés generálklauzulájába [hatályos Ptk. 5. § (1) bekezdés; új Ptk. 1:5. §] ütköző olyan magatartások, amelyeknek a felelősségi jog különös szabályai folytán felelősségtelepítő jogkövetkezménye van.

A joggal való visszaélés társasági jogi vetülete egyrészt a tagi felelősséggel való visszaélés, másrészt a hátrányos üzletpolitika folytatása (ami valójában nem más, mint a felelősséghiánnyal való visszaélés egyik aletesete).

Sajnálatos módon az új Ptk. 3:2. § (2) bekezdése nem tartotta hatályban a Gt. 50. § (2) bekezdésében az egyes visszaélésszerű magatartások példalódzó jellegű felsorolását, ami pedig bizonyosan megkönnyítette a jogalkalmazók munkáját. Sajnálatos továbbá az is, hogy a jogalkotó továbbra is fenntartotta a normavilágosság alkotmányos követelményének meg nem felelő „hátrányos üzletpolitika” fogalmát és a „fizetésektelenséggel fenyegető helyzet” fogalmát. A jogalkotó kitartóan ragaszkodik a „hitelezői érdekek” elvont fogalmához is, holott ez a valóságban nem létezik, ugyanis minden egyes hitelezőnek más és más az érdeke, akár jól, akár gyengén teljesítő jogi személlyel áll kapcsolatban.

Az új szabályozásban megfigyelhető változás minimális: az első esetben a „tartós” jelző került elhagyásra, a második esetben a hasznavehetetlen mankónak minősülő törvényi definíció. A közzétett bírósági eseti döntések a hátrányos üzletpolitika kapcsán még mindig a Legfelsőbb Bíróság EBH 2004. 1038. sz. eseti döntésében kifejtett – egyébként helytálló – megállapításait idézik. Maga a Kúria egy ponton lépett túl ezen az értelmezésen, mégpedig a Gfv. X. 30.082/2012/4. számú döntésében, amikor elvi élel rámutatott arra, hogy hátrányos üzletpolitikát nemcsak tevéleges magatartással,

hanem az egyedüli részvényes saját gazdasági céljai elérése érdekében tanúsított passzív magatartással, megfelelő intézkedések megtételének elmulasztásával is lehet folytatni.

A közzétett bírósági eseti döntésekből az tűnik leszűrhetőnek, hogy a fizetésektelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét bíróságaink számviteli fogalmak használatával, esetenként könyvszakértő bevonásával igyekeznek megállapítani (például: Tolna Megyei Bíróság 4. G. 40.041/2010/39.).

6. A tag másodlagos felelősségének viszonya a vezető tisztségviselő másodlagos felelősségéhez

Sem hatályos jogunk, sem az új Ptk. nem szabályozza a tag másodlagos felelősségének és a vezető tisztségviselő másodlagos felelősségének viszonyát. Álláspontom szerint ennek a kérdésnek azért van kiemelkedő jelentősége, mivel a profitorientált jogi személyek végső soron a tagok érdekében működnek, a nyereséges gazdálkodásuk esetén a tagok részére fizetnek osztalékot, és a tagok vagyoni részesedésének értéke növekszik. A vezető tisztségviselők pedig a tagoktól egzisztenciálisan függő személyek, ez még a nyilvánosan működő részvénytársaságok igazgatósági tagjaira is igaz, ahol is az erőviszonyok esetenként eltolódhatnak a részvényesek irányából az igazgatósági tagok javára.

Felelősségátviteli szempontból is jelentőséget kell tulajdonítani e tényeknek. Meglátásom szerint egy olyan intézményes felelősségátviteli szabályozást kellene megalkotni, amely arra szorítja rá a hitelezőket, hogy elsősorban a taggal szemben lépjenek fel, és csak másodsorban a vezető tisztségviselőkkel szemben minden olyan esetben, ahol a tagi másodlagos felelősség fennállhat. Ehhez természetesen arra lenne szükség, hogy a jogalkotó végre azonos elvi alapra helyezze a tag és a vezető tisztségviselő másodlagos felelősségét. Jelenleg ugyanis teljesen eltérő tartalmú tényállások alapján viszik át az egyes felelősségátviteli szabályok a felelősséget egyfelől a tagra, másfelől a vezető tisztségviselőre. Azonos elvi alapra helyezett felelősségátvitel esetén valójában a tagnak lehetne másodlagos felelőssége, míg a vezető tisztségviselőnek csak „harmadlagos” felelőssége lenne, vagyis a hitelező csak akkor férhetne hozzá a vezető tisztségviselő vagyonához, ha a követelése a tag vagyonából behajthatatlannak bizonyulna.

7. Bizonyítási teher, vélelmek

Az új Ptk. felelősségátviteli tényállások körében a kimentő (indirekt, közvetett, exkulpációs) bizonyítás érvényesül. Ez helyes, mivel a károsult érdekeit szolgálja. A régebbi felelősségátviteli tényállások esetén a hitelezőt a felróhatóan okozott kár bizonyítása is terheli, az uralkodó tagot terhelő felelősségátvitel esetén azonban már nem. Sajnos az új Ptk. olyannyira leegyszerűsítette a vezető tisztségviselőre vonatkozó felelősségátviteli szabályozást, hogy egyrészt a hitelezőket segítő vélelmeket, másrészt a vezető tisztségviselő kimentési esetköreire vonatkozó szabályokat kiiktatta jogunkból [ko-

rábban Cstv. 33/A. § (3) bekezdés, Ctv. 118/A. § (4) bekezdés]. Véleményem szerint minden felelősségviteli tényállás esetén kimentő bizonyítási rendszer alkalmazására lenne szükség azzal, hogy a törvényben egyértelműen meghatározott kimentési esetek kerüljenek beiktatásra. Célszerűnek tartom a hitelezők érdekeit segítő vélelmek fenntartását is (pl. a hitelezői érdeksérelem fennállását kell vélelmezni, ha a vezető tisztségviselő nem tesz eleget az éves beszámoló letétbe helyezési és közzétételi kötelezettségének).

Az új Ptk. 3:59. §-a az uralkodó tag kimentését helyesen szabályozza, mivel az uralkodó tagra telepíti a kimentést azzal, hogy az uralkodó tagnak kell a mentesüléséhez azt bizonyítania, hogy a részére megengedett egységes üzletpolitika folytatásán kívüli ok idézte elő az ellenőrzött tag felszámolását.

8. Az igényérvényesítési határidők az egyes felelősségviteli tényállások esetén

Amíg hatályos társasági jogi szabályozásunk minden felelősségviteli tényállás esetén jogvesztő keresetindítási határidőt állapít meg, addig az új Ptk. egyik

felelősségátviteli tényálláshoz sem rendel speciális igényérvényesítési határidőt. Álláspontom szerint ez súlyos hiányossága az új Ptk. szabályozásának. Figyelemmel a felelősségátvitel kivételes jellegére, nyilvánvalóan szükséges az, hogy a törvény tényállásonként eltérő keresetindítási határidőket írjon elő. A szerződésen kívüli károkozó magatartásokért való helytállást kimondó tényállások esetén az általános elévülési határidőnél lényegesen rövidebb (pl. egy- vagy kétéves elévülési) határidőt kellene kimondani, míg a többi felelősségátviteli tényállás esetén – a hatályos szabályozáshoz hasonlóképpen – igen rövid (pl. 60 vagy 90 napos) jogvesztő határidő kimondása lenne indokolt. A szerződésen kívüli károkozás esetén tehát a hitelező a jogi személlyel szemben az általános elévülési határidőn belül, míg a jogi személy tagjával, vezető tisztségviselőjével és munkavállalójával annál rövidebb elévülési határidőn belül indíthatna pert. A többi felelősségátviteli tényállás esetén a keresetindítási jogvesztő határideje a felszámolási, kényszerterelési eljárás jogerős befejeződésétől lenne számítható.

Török Tamás

A fedezetelvonás elleni hitelezői fellépés buktatói

A hitelezőnek az 1959. évi IV. törvény (Ptk.) 203. §-a szerinti fellépése a polgári perben az adós fedezetelvonása esetén az igényérvényesítésnek a bírói gyakorlat által kiemelt módja (EBH 2003. 850, BH 2004. 503), legalábbis a felszámolás kezdő időpontja előtt [1/2011. (VI. 15.) PK vélemény 12. pontja]. A témában több kiváló szakirodalmi cikk (lásd pl.: *Dr. Kemenes István: A fedezetelvonás egyes joggyakorlati kérdései, Bírósági Döntések Tára 2011/4.*; *Dr. Zámbo Tamás: A fedezetelvonó szerződés jogalkalmazói kérdései, Bírósági Döntések Tára 2010/3.*, *Török Tamás: A fedezetelvonó szerződés és annak szabályozása a Ptk.-ban, Gazdaság és Jog 2002/3.*) született már és az évtized elején a hitelezők nagy megkönnyebbülésére a Kúria is egységesítette a joggyakorlatot az 1/2011. (VI. 15.) PK véleményével.

A hitelezők azonban továbbra is több olyan problémával szembesülhetnek, miután megindították a Ptk. 203. §-a alapján a polgári pert, melyekre a fenti PK vélemény nem ad (egyértelmű) választ. Problémát okoz például a perben, ha az alperes arra hivatkozik, hogy az egyéb adóstársak elleni eljárásokban a perbeli követelés behajtható. Az is megnehezíti a felperes hitelező pernyertességi esélyeit, ha az adós az elvont ingatlant terhelő zálogjogosulti követelés kielégítési elsőbbségére hivatkozik, melyre tekintettel a perbeli ingatlan nem képezhetne volna a felperesi követelés kielégítési alapját. Problémát jelent az is, hogy a Ptk. 203. § (2) bekezdése szerinti törvényi vélelem személyi hatálya, illetve ennek jogalkalmazói értelmezési köre (hozzátartozó,

rosszhiszeműség, ingyenesség fogalma) nem kellően tág, továbbá a napjainkra kifejlesztett fedezetelvonási ügyletek körülményeit nem értékeli a jogalkalmazó kellő súllyal. Megnehezíti a hitelező dolgát a perben az is, hogy az alperesi adós vagy adósok rendszerint egyéb kölcsöntartozásokat „kreatálnak”, mely esetben a „baráti hitelezők” beszámítással közreműködnek az adósi ingatlan –, illetve egyéb vagyontárgy – elvonásában.

1. A törvényi vélelem személyi köre és ennek joggyakorlati következményei fedezetelvonó szerződések esetében

A Ptk. 203. § (2) bekezdése szerint: „*Ha valaki hozzátartozójával vagy olyan jogi személlyel, amellyel való viszonyában többségi befolyás áll fenn, továbbá ha a jogi személy a tagjával vagy vezető tisztségviselőjével, illetve annak hozzátartozójával köt ilyen szerződést, a rosszhiszeműséget, illetve az ingyenességet vélelmezni kell. Ugyancsak vélelmezni kell a rosszhiszeműséget, illetve az ingyenességet azonos természetes vagy jogi személy befolyása alatt működő jogi személyek egymás közötti szerződéskötése esetén, akkor is, ha közvetlen vagy közvetett többségi befolyás nem áll fenn.*”

A joggyakorlatban egyrészt a hozzátartozó fogalmával kapcsolatban merülnek fel problémák. A Ptk. 685. § b) pontja szerint közeli hozzátartozó a házastárs, a bejegyzett élettárs, az egyenes ágbeli rokon, az örökbe fogadott, a mostoha- és neveltgyermek, az örökbe fogadó,